

11. Рудакова Л. П. Навчання студентів розуміння соціокультурної інформації при читанні англійської художньої літератури у вищих мовних навчальних закладах : дис... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Рудакова Людмила Пилипівна. – К., 2004. – 255 с.
12. Смелякова Л. П. Теоретические основы отбора художественного текстового материала для языкового вуза (на материале английского языка) : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Смелякова Лидия Петровна. – К., 1992. – 390 с.
13. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : [навч. посіб.] / Олег Борисович Тарнопольський. – К. : Фірма «ІНКОС», 2006. – 248 с.
14. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / Софья Кирилловна Фоломкина. – М. : Высш. шк., 1987. – 207 с.

УДК 378.147:34:005.34

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Канатнікова О.А., ст. викл.

Інститут економіки та права (філія)

Освітній заклад профспілок Академії праці та соціальних відносин

У статті аналізуються проблеми, пов'язані з формуванням культури професійного спілкування майбутніх фахівців, а також визначається необхідність обґрунтування дослідження проблематики формування культури ділового спілкування майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; позначається мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження.

Ключові слова: професійна культура, ділове спілкування, підготовка майбутніх юристів, вивчення гуманітарних дисциплін.

Канатнікова Е.А. ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ДЕЛОВОГО ОБЩЕНИЯ БУДУЩИХ ЮРИСТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН / Институт экономики и права, Украина.

В статье анализируются проблемы, связанные с формированием культуры профессионального общения будущих специалистов, а также определена необходимость обоснования исследования проблематики формирования культуры делового общения будущих юристов в процессе изучения гуманитарных дисциплин, обозначены цель, задачи, объект и предмет исследования.

Ключевые слова: профессиональная культура, деловое общение, подготовка будущих юристов, изучение гуманитарных дисциплин.

Kanatnikova O. A. THE PROBLEMS OF THE FORMATION OF BUSINESS COMMUNICATION CULTURE FOR FUTURE LAWYERS IN THE PROCESS OF STUDYING THE HUMANITIES / The Institute of Economics and Law, Ukraine.

The article is devoted to the problems, related to the formation of communication culture for future professionals. The necessity of studying the problems of formation of business communication culture for future lawyers in the process of studying the humanities is determined, too. A special attention is devoted to the aim, the subject and the objectives of this research.

Key words: professional culture, business communication, training of future lawyers, studying of the humanities.

На сучасному етапі розвиток Української держави розглядається в загальному контексті європейської інтеграції, розширенні політичних, економічних і культурних зв'язків з іншими країнами, входженні у світове співтовариство правових держав. На питання, якими якостями повинен володіти молодий спеціаліст, роботодавці, як

правило, відповідають таким переліком: високий рівень загальноосвітньої підготовки, здатність приймати самостійні рішення, готовність до перенавчання, до опанування нових тенденцій та придбання нових знань, вміння працювати в групі, комунікативні навички.

Такий перелік - не що інше, як нове уявлення про людину, своєрідна модель її провідних життєвих функцій. Вона найбільш відповідає вимогам сучасного суспільства. Такі ключові характеристики цієї нової моделі, як освіченість, безперервність навчання, самостійність, перебувають у явному протиріччі з існуючою педагогічною системою, орієнтованою, переважно, на запам'ятовування, відтворення та пасивне виконання.

Вимоги часу призвели до того, що в розвитку світової вищої школи вже визначилися загальні глобальні тенденції, провідними серед яких є гуманізація, демократизація, інтеграція та інтернаціоналізація вищої освіти, у тому числі і в нашій країні.

Успішна реалізація законодавчо-нормативного підґрунтя в освітній системі України значною мірою залежить від формування освіченої, висококваліфікованої, творчої особистості майбутнього фахівця, готового до продуктивного ділового спілкування на міжнародному рівні.

Демократизація суспільства, піднесення ролі права як регулятора суспільних відносин на шляху переходу до ринкової економіки, органічно поєднані з підвищенням престижу правової професії. Це вимагає більш поглибленої підготовки майбутніх правничих кадрів, які повинні бездоганно знати закони, вільно володіти юридичною термінологією, вміло спілкуватися на професійному рівні.

Потреба людей у спілкуванні – одна із базових, вона визначає їх спільну діяльність і покликана об'єктивною необхідністю співіснування. Спілкування є важливою духовною потребою особистості як суспільної істоти. Потреба людини у спілкуванні зумовлена суспільним способом її буття та необхідністю взаємодії в процесі діяльності. Крім того, в процесі спілкування формуються і розвиваються психологічні й етичні відносини, які становлять культуру ділової взаємодії. Вчені вважають, що успіх тієї чи іншої справи більше ніж на 80% залежить від уміння спілкуватися. У спілкуванні розкривається суб'єктивний світ однієї людини для іншої.

Спілкування – багатогранний процес, досліджуваний різними дисциплінами гуманітарного циклу. Психологічні, інформаційно - комунікативні, педагогічні та соціально-нормативні процеси, що становлять предметну сферу теорії спілкування, вивчаються багатьма науками, кожна з яких розглядає різні сторони спілкування і вкладає в поняття "спілкування" свій зміст. Отже теорія міжособистісного спілкування стає сферою міждисциплінарного знання.

Ділове спілкування є однією з важливих сторін життєдіяльності людини, і в процесі зміни соціально-економічної і політичної структури будь-якого суспільства завдання вивчення міжособистісних відносин, рівня психолого-педагогічного взаємовпливу людей набуває все більшого значення. Тому, суспільне життя людей, громадський характер діяльності передбачає необхідність різного роду зв'язків, спілкування між людьми. У зв'язку з цим, більшої актуальності набуває теоретичний аналіз природи, функцій, механізмів, способів спілкування.

Спілкування є однією з центральних проблем, крізь призму якої вивчаються питання сприймання й розуміння людьми одне одного, лідерство та керівництво, згуртованість та конфліктність, міжособистісні взаємини та ін. Спілкування допомагає глибше розглянути процес міжособистісної взаємодії та міжособистісних взаємин.

Як показують сьогоднішні умови життя, важливими факторами, що значною мірою визначають успіх будь-якої діяльності, є манера поводитися, знання та навички у сфері культури ділового спілкування та ділового етикету, внутрішня культура та делікатність. У практиці ділових відносин дуже важливим є вміння бачити себе з боку, налаштувати себе на терплячу та важку роботу над самим собою, глибше зрозуміти себе та інших, реалізувати свій творчий потенціал, і, отже, стати конкурентоздатним фахівцем [1, с.3].

Дослідженнями, пов'язаними з формуванням культури професійного спілкування, у різних аспектах займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Аналіз психолого-педагогічної літератури за останні роки свідчить, що проблема формування культури ділового спілкування розглядалася здебільшого в контексті комунікативної компетентності випускників вищих навчальних закладів (О. Бодальов, Ю. Жуков, Н.Кузьміна, В. Сластьонін); формування мовної компетентності (О. Ахманова, Н. Бабич, В. Виноградов, Б. Головін, В. Костомаров); фахового мовлення юристів (Л. Аніканов, В. Демченко, Л. Корж, С. Кравченко, В. Радецька, В. Сімонюк, Б. Стецюк, О. Юрчук) [2, с.2].

Проблему підготовки майбутніх фахівців до професійного іншомовного спілкування досліджували С. Кожушко, О. Гарнопольський (англійська мова для бізнесу), В. Василевич, Т. Колбіна (англійська мова для економістів), Н. Бессараб, Ю. Зелікман, В. Шишкіна (професійна англійська для юристів).

У педагогічній літературі вже існує значний досвід формування комунікативної культури та її компонентів у майбутніх фахівців в умовах вищої школи, зокрема вчителів різного профілю (К. Климова, Н. Лесняк), соціальних педагогів (О. Уваркіна, В. Юкало), працівників МВС (В. Барковський, М. Ісаєнко).

У дослідженні феномену спілкування в науці визначилися різні точки зору, підходи, трактування. Це пов'язано з тим, що відомі різні види, форми, стереотипи спілкування, які розрізняють за сферами діяльності, типом відносин, способами зв'язку, метою спілкування між людьми. Виходячи з цього, виділяють ділове спілкування, виробниче, спілкування в родині, спорті, в колі друзів, формальне і неформальне спілкування, мовленнєве, вербальне і невербальне (міміка, жести, інтонація).

Відзначаючи складність і багатогранність феномену спілкування, вчені висловлюють думку про те, що спілкування може виступати як предмет вивчення найрізноманітніших наук – від етнографії до психолінгвістики, від порівняльної психології до теорії культури, від психології до філософії. Кожна наука досліджує своє коло питань, пов'язаних зі спілкуванням.

Наприклад, зміст і шляхи підготовки особистості до ділового спілкування розглядалися в роботах Л. Власова, О. Журавльова, Т. Яценко. У дослідженнях останніх років підіймалося питання підготовки до професійного спілкування майбутніх педагогів (М. Богданова, О. Гура, О. Прозорова), менеджерів (Н. Долгополова, В. Лівенцова), фахівців економічного профілю (Т. Шепеленко), журналістів (Л. Анпілогова).

Значний інтерес становлять дослідження, присвячені загальній культурі фахівця (О.Газман, Б. Зепа, І. Ісаєв), професійній культурі юриста (Є. Аграновська, Н. Бура, А. Венгеров), стилю професійного спілкування (Т. Аргентова, І.Волков, В. Горянина, В. Куніцина та ін.), риторичній майстерності (Н. Белостоцька, О. Зарецька, Г. Сагач).

Теоретичні проблеми юридичної риторики було розглянуто у дисертаціях О. Олейник, В. Виноградова, Н. Івакіної, Т. Катишева, Н. Кошанського. Але питання формування риторичних умінь майбутніх юристів, як складової культури професіонального спілкування, розглянуто не було.

Етичні аспекти професійного правозаступництва в Україні висвітлювалися у працях багатьох науковців (Т. Варфоломієвої, В. Леоненка, С. Логінової, І. Марочкіна, В.Нора та ін.). Питання формування професійної етики у майбутніх інженерів розглянуто О. Лапузіною, працівників податкової служби - А. Болдовою, службовців-митників Н. Тимченко, адвокатів-захисників - Н. Таваркіладзе.

Проблема формування культури спілкування як важливого чинника професіоналізму майбутніх спеціалістів знайшла відображення в роботах Г. Бороздіної, П. Веселова, В. Кнорринга, І. Тимченко, Т. Чмут [3, с.3]. Однак, обґрунтування цілеспрямованого процесу формування у майбутніх юристів культури ділового спілкування до останнього часу не було предметом спеціального дослідження, що й становить актуальність порушеної проблеми.

Теоретико-методологічною основою дослідження виступатимуть філософські, соціологічні, лінгвістичні та психолого-педагогічні концепції культури (П. Гуревич, Ю. Давидов, М. Каган, Н. Крилова, Е. Маркарян, Е. Соколов); загальні положення теорії спілкування (Г.Андреєва, О. Бодальов, О. Леонт'єв, Т. Яценко); психологічні дослідження ділового спілкування (І. Гічан, Ю. Жуков, Ф. Кузін, О. Хорошилова); ідеї особистісно-діяльнісного підходу в педагогіці та психології (Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Максименко, В. Серіков, І. Якиманська); дидактичні підходи до активізації навчально-пізнавальної діяльності (Ю. Бабанський, Н. Борисова, О. Пехота, С. Шомберг); концепція діалогізації педагогічної взаємодії (Г. Балл, О.Киричук, Г. Ковальов, О. Комісарова); рефлексивний підхід до навчання (О. Варламова, Н. Галкіна, І. Ладенко, І. Семенов, С. Степанов); концепція контекстного навчання (Н. Бакшаєва, О. Вербицький).

Метою статті є обґрунтування дослідження проблематики формування культури ділового спілкування майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у контексті спрямованості сучасної педагогічної науки на модернізацію системи освіти в Україні у відповідь на постійно змінювану геополітичну ситуацію в світі, нові виклики ХХІ століття, помітні зміни в житті та свідомості громадян.

Реформована освіта здатна звільнити суспільство від консерватизму і, тим самим, допомогти йому подолати розрив між старим та новим. На сучасному етапі розвитку суспільства важливого значення набуває відповідальність змісту освіти вимогам часу, тим змінам, що відбуваються в економічному та культурному житті.

Оскільки метою дослідження цієї теми може стати визначення, розробка та обґрунтування теоретичних та організаційно-методичних основ процесу формування культури ділового спілкування майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, то необхідно вирішити такі завдання:

1. Розкрити психолого-педагогічний аспект сутності культури ділового спілкування.
2. Виявити специфіку юридичної освіти України, її зміст і організаційне забезпечення, що впливає на культуру ділового спілкування студентів юридичного фаху.
3. Проаналізувати сукупність базових положень і зміст дефініцій, що складають теоретико-методологічну основу дослідження проблеми формування культури ділового спілкування майбутніх юристів в умовах вищих навчальних закладів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Об'єктом дослідження стає підготовка майбутніх юристів до професійного спілкування, предметом дослідження – процес формування культури ділового спілкування в студентів юридичних вузів.

Актуальність зазначеної проблеми посилюється виявленими суперечностями між суспільною потребою в комунікативній підготовці кваліфікованих фахівців цього

напряму і недостатньою розробленістю теоретичних та організаційно-методичних засад її забезпечення, а також проблемою формування професійної культури майбутніх юристів і низьким рівнем загальної культури сучасного суспільства загалом. Зокрема, потребують вирішення такі проблеми, як з'ясування змісту та структури культури ділового спілкування майбутнього юриста, визначення критеріїв, показників і рівнів її сформованості, обґрунтування процесу її формування в умовах вищого навчального закладу [4, с.2].

Для вирішення поставлених завдань необхідно запровадити комплекс взаємопов'язаних теоретичних і емпіричних методів дослідження: аналіз, порівняння та узагальнення наукової інформації з метою визначення змісту культури ділового спілкування юристів та процесу її формування; моделювання для з'ясування структури культури ділового спілкування юриста, а також розробки комунікативно-ігрових ситуацій, наближених до майбутньої професійної діяльності; спостереження, бесіди, анкетування, тестові методики для вивчення уявлень студентів про культуру ділового спілкування, а також визначення сформованості та динаміки розвитку її структурних компонентів; педагогічний експеримент для перевірки ефективності педагогічних умов формування культури ділового спілкування майбутніх юристів; статистичні методи для обробки отриманих даних та перевірки достовірності результатів експериментального дослідження.

У період оновлення всіх аспектів життєдіяльності суспільства та розширення міжнародних зв'язків рівень підготовки спеціаліста з економіки, політичних наук, екології, правознавства, соціальної сфери визначається сформованістю його особистісних якостей та професійних умінь, серед яких особливе місце посідає культура ділового спілкування як системоутворююча основа його професійної мовної підготовки. Фахівці в галузі юриспруденції, професійна діяльність яких передбачає інтенсивну соціально-психологічну взаємодію, різноманітні та регулярні комунікативні контакти, у тому числі через необхідність тісної співпраці з колегами з-за кордону, ефективно ділове спілкування мають особливо важливе значення.

Саме від рівня культури ділового спілкування значною мірою залежить успішність діяльності майбутнього юриста, який повинен уміти добре орієнтуватись у різноманітних комунікативних ситуаціях, обирати адекватні засоби, способи і прийоми спілкування, правильно, логічно та переконливо виражати свої думки, налагоджувати продуктивні взаємини з різними людьми у складних життєвих ситуаціях.

Ми вважаємо, що для успішного ділового спілкування юристів важлива реалізація деяких факторів. Перший фактор - це так звана надійність мовця, що припускає відкриту демонстрацію своїх намірів; прояв теплого і доброзичливого ставлення; демонстрацію своєї компетенції в обговорюваному питанні; вміння переконливо висловлювати свої думки. Другий фактор - зрозумілість повідомлень. Ефективність комунікації зростає, якщо мовець вичерпно і конкретно формулює свої думки, так, що співрозмовникам стають до кінця зрозумілі його ідеї та точка зору. Необхідно уточнювати, чи висловлює мовець власну точку зору, або передає поділювану ним точку зору інших. Тоді слухач чіткіше уявляє собі джерело інформації, що сприяє кращому розумінню партнера. Третій фактор, необхідний для успішного спілкування, - наявність зворотнього зв'язку.

Прикладом відсутності цього фактора може слугувати відмова від демонстрації почуттів, викликаних зауваженнями партнера, прагнення надати своєму обличчю у важливих ситуаціях міжособистісного спілкування вираз "непроникної маски", дотримання конвенціональних форм ввічливої поведінки. Небезпека такого ставлення комуніканта полягає в тому, що за відсутності інформації про те, як його сприймають,

співрозмовник сам формує у себе деякі уявлення про спілкування, які часто не збігаються з дійсністю.

Отже, ділове спілкування юристів – це самостійна і специфічна форма активності особистості з метою встановлення відносин з іншими людьми, отримання інформації і досягнення певного взаєморозуміння, вирішення ділових юридичних проблем. Сфера, способи та динаміка спілкування визначаються соціальними функціями його учасників, їх положенням у системі суспільних відносин.

В індивідуальному плані спілкування є основною умовою пізнання людиною дійсності, формування у неї емоційного відгуку на цю дійсність, і, нарешті, поведінки в цій дійсності. Розглядаючи спілкування як один з основних видів діяльності людини, а саме, міжособистісною взаємодією, ми можемо трактувати його як поєднання суспільного та індивідуального в соціальному бутті людей.

Ділове спілкування юристів – це складний багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми (міжособистісне спілкування) і групами (міжгрупове спілкування), у якому здійснюється обмін інформацією; обмін діями; сприйняття і розуміння партнера. Під час спілкування можуть скластися взаємини різного характеру: взаєморозуміння, взаємовплив, непорозуміння, конкурентність, конфліктність, конфронтація тощо. У спілкуванні здійснюється своєрідна "презентація" внутрішнього світу особистості фахівця. Саме тому спілкування, виступаючи певною формою взаємодії однієї людини з іншою або з групою осіб, виявляє певні людські якості, розкриває, чого варта та чи інша людина.

Головним у діловому спілкуванні юристів є не заучування правил, а володіння культурою взаємин, культурою мови, щоб стисло і точно, виразно і дохідливо передати співрозмовнику свою думку. У спілкуванні розкриваються такі цінності, як чуйність, доброта, співчуття, розуміння.

Усі ці цінності нерозривно пов'язані з культурою поведінки, тобто з такими вчинками і формами спілкування людей, які ґрунтуються на моральності, естетичному смаку, дотриманні певних норм і правил.

Важливе значення в спілкуванні набувають знання та врахування моральних якостей і індивідуально - психологічних особливостей особистості. Знання психології особистості допоможуть правильно сформулювати уявлення про співрозмовника, уявити його здатність до угоди або побачити в ньому конфліктну особистість, визначити рівень готовності партнера працювати в колективі.

У процесі спілкування формуються і розвиваються психологічні й етичні відносини, які складають культуру ділової взаємодії юристів. У результаті впливу один на одного кожен з тих, хто спілкується, здобуває нові знання, думки, наміри, тобто інтерпретує отриману інформацію. Тому можемо сказати, що продуктом спілкування є інтерпретація інформації.

На перший погляд здається, що спілкування не можна назвати складним або слабо вивченим процесом комунікації. З дитинства володіючи мовою, як головним засобом спілкування, люди без особливих ускладнень спілкуються і впливають один на одного в процесі життя. Однак багатоплановий процес спілкування, що включає різноманіття функцій і сторін, вербальну і невербальну комунікацію, є серйозним предметом наукових досліджень учених різних напрямів, у першу чергу, гуманітарного циклу.

Згідно з нормативними документами, випускник повинен володіти навичками соціокультурної і міжкультурної комунікації, що забезпечують адекватність соціальних і професійних контактів; мати уявлення про етичні норми поведінки, прийняті в тому

чи іншому соціумі, а також моделі соціальних ситуацій і типові сценарії взаємодії; володіти культурою усного та писемного мовлення [5, с.99].

У зв'язку з цим, із особливою гостротою постає проблема обґрунтування теоретико-методичних засад підготовки випускників українських вищих юридичних навчальних закладів до професійного спілкування в процесі успішного вирішення актуальних проблем державотворчого процесу та стабільного розвитку суспільства, дотримання закону та неприпустимості порушення правопорядку, впровадженні правових реформ та формуванні правової співпраці на міжнародному рівні.

Отже, на сучасному етапі в педагогіці вже досліджено широке коло питань, пов'язаних з формуванням професійної культури фахівця. Проте, проблема формування культури ділового спілкування студента юридичного фаху потребує всебічного вивчення тому, що культурологічна компетентність студента-юриста є тим основним стрижнем, на якому базується його майбутня професійна майстерність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шеламова Г. М. Этикет делового общения : учеб. пособие для нач. проф. образования / Г. М. Шеламова. – 3-е изд., стер. – М. : Издательский центр, 1999. – С. 3.
2. Лівенцова В. А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів невиробничої сфери : Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. А. Лівенцова ; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2002. – 17 с.
3. Рембач О.О. Формування культури ділового спілкування майбутніх міжнародників-аналітиків у вищих навчальних закладах : Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. О. Рембач ; Кіровогр. держ. пед. у-т ім. В. Винниченка. – К., 2005. – 13 с.
4. Демченко Д. І. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів у фаховій підготовці : Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Д. І. Демченко; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2010. – 23 с.
5. Тетерина Н. Н. Иноязычное письмо как феномен культуры. // Педагогическое образование и наука. – 2011. - № 6. - С. 98-101.

УДК 378.091.12:028.6

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Клочко А.Г., викладач

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

У статті аналізуються шляхи формування читацьких навичок і умінь студентів, проблеми формувань читацької компетенції у майбутніх вихователів на заняттях з української літератури (на прикладі вивчення творчого доробку М. Хвильового).

Ключові слова: сучасний навчально-виховний процес, читання, читацька культура, читацька компетенція.

Клочко А. Г. ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ / Комунальное учреждение «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского областного совета, Украина.